

ISSO info

Inzicht installatieconcept is belangrijk voor goede taxaties

Cursussen installatietechniek voor makelaars en taxateurs

Het herkennen van installatieconcepten en kosteninzicht zijn belangrijke voorwaarden om tot een goede taxatie te komen. Het installatieconcept heeft veel invloed op de arbeidsproductiviteit, het binnenmilieu en het energiegebruik. ISSO gaat daarom samen met de Taxateuracademie cursussen voor taxateurs ontwikkelen. De eerste cursus is gericht op woninginstallaties; daarna komt er een cursus voor kantoren.

Bij voldoende belangstelling zal ISSO ook voor andere type gebouwen cursussen ontwikkelen. In de toekomst komen

er ook cursussen voor makelaars. Makelaars hebben over het algemeen weinig inzicht in installaties. Dat blijkt onder andere uit advertenties van commercieel vastgoed. Daarin geven de makelaars wel aan dat de vitrage en vloerbedekking in het kantoor achterblijven maar er wordt met geen woord gerept over het installatieconcept.

LEZING

Op 2 oktober jongstleden heeft Jaap Hogeling, directeur van ISSO, al een lezing gehouden voor makelaars en vastgoedtaxateurs. Doel van de lezing was om taxateurs duidelijk te maken dat de installatietechnische component van het taxeren ten opzichte van het bouwkun-

dige aspect steeds belangrijker wordt. Was het nog zo dat in de jaren zestig zo'n 15% van de totale bouwkosten van een gemiddelde kantoorgebouw het installatiedeel betrof, nu is dit opgelopen tot zo'n 30%. Dit geldt niet alleen voor commercieel vastgoed maar ook voor woningen. Aan de hand van voorbeelden maakte Jaap Hogeling duidelijk dat het installatieconcept belangrijke invloed heeft op arbeidsproductiviteit, binnenmilieu en energiegebruik.

Meer informatie is verkrijgbaar bij ir. A.M. van Weele, telefoon 010 2065961, e-mail harry@isso.nl of ir. C.B. Maliepaard, telefoon 010 2065969, e-mail maliepaard@isso.nl.

ISSO-info nummer 22

- 2 Enquête met Publicatie 51 te meten
- 3 Herziening ISSO-publicatie 54
- 4 ISSO/Uneto-VNI-richtlijn 30.4 wtw uit douchewater
- 5 Publicatie 62: 'kwaliteitseisen gebalanceerde ventilatie in woningen
- 6 ISSO-publicatie 69 met model voor klimaatinstallaties
- 7 LegionellaCode Woninginstallaties verlaagt besmettingsrisico
- 9 Nieuw instrument voorspelt geluid door standleidingen
- 10 Zakboek Kleintje Water onmisbaar instrument
- 11 Verdere verbetering Bouwbesluit 2003 mogelijk

Kennisinstituut voor de totale installatiesector

ISSO kiest voor verbreding met elektrotechniek

ISSO is dit voorjaar begonnen met de ontwikkeling van activiteiten voor het elektrotechnische deel van de installatiesector. ISSO wil door deze verbreding van activiteiten uitgroeien tot het kennisinstituut voor de installatiesector.

Zowel projectontwikkelaars, gebruikers van installaties, bouwsector, installateurs, adviseurs, toeleveranciers, onderwijs en overheid kunnen bij ISSO terecht voor informatie. ISSO wil deze groepen niet alleen op weg helpen met (kwaliteits)technische informatie over

actuele en toepasbare technieken, maar ook met hen meedenken over de installaties van de toekomst.

ISSO ELEKTROTECHNIEK

Inmiddels zijn een aantal projecten met een elektrotechnisch karakter van start gegaan. Het gaat hierbij om Levensloopbestendig Wonen en Inspectie en Onderhoud van Noodverlichtingsinstallaties. Meer over het eerste project leest u elders in deze ISSO Info. Daarnaast vindt intensief overleg plaats met de verschillende organisaties in de sector om andere projecten te starten.

verder op pagina 2

IN VOORBEREIDING

Momenteel zijn er al projecten in voorbereiding. Ten eerste werkt ISSO aan kennisoverdracht met betrekking tot elektromagnetische vermogenstechniek: Senter heeft op dit moment een innovatiegericht onderzoeksprogramma (IOP) op dit terrein. Het project is bedoeld om relevante kennis voor de installatiesector beschikbaar te maken. Onderwerpen als optimale bekabeling in gebouwen,

netkwaliteit en EMC spelen hierbij een rol. Ten tweede houdt ISSO zich bezig met de kwaliteit van PV-systemen. ISSO is met een aantal partijen in gesprek over hoe de kwaliteitsborging van PV-systemen tot stand kan komen.

VEEL IDEEËN

Daarnaast zijn er veel ideeën voor projecten zoals conceptuele denkrichtingen voor vernieuwende installatietechniek, spanning tussen levensduur installatie

en levensduur gebouw, meetmethoden en -protocollen, elektrische aspecten van opwekkingsconcepten, elektrotechniek en brandveiligheid, effecten van het bouwbesluit op elektrotechniek en ontwerp en installatie van verlichting.

Als u wilt weten wat ISSO binnen de elektrotechniek voor u kan betekenen, neem dan contact op met ir. G.G. van Dijk, telefoon 010 2065947, e-mail g.v.dijk@isso.nl.

Anneli Pijpers

Plezier en enthousiasme

“Mijn naam is Anneli Pijpers en ik ben 23 jaar. Voordat ik bij stichting ISSO kwam werken heb ik de opleiding Toerisme & Recreatie afgerond. Vervolgens heb ik aan de Hogeschool Rotterdam Media & Communicatie gestudeerd. Binnen ISSO vervul ik de nieuwe functie marketing/verkoop medewerkster. Ik houd me onder andere bezig met de verkoop en distributie van ISSO-publicaties, daarnaast met het opzetten en uitvoeren van marketingacties en het onderhouden van contacten met de ISSO-relaties. Deze werkzaamheden sluiten precies aan bij mijn laatst genoten opleiding. Ik ga met veel plezier en groot enthousiasme deze uitdaging aan.”

ISSO-51 'Warmteverliesberekening voor woningen en woongebouwen'

Enquête om ervaringen met Publicatie 51 te meten

ISSO heeft, mede in overleg met Novem, het effect van LTV op de warmteverliesberekening verwerkt in ISSO-publicatie 51. In aansluiting hierop is ISSO een project gestart om na te gaan in welk percentage van de opgeleverde woningen waarvan de installatie met ISSO-51 is berekend, klachten optreden. Hiervoor heeft ISSO een enquête ontwikkeld.

Deze enquête is verzonden aan installateurs, GIW, Bouwfonds en een aantal woningbouwcorporaties. In het kader

van het project onderzoekt ISSO ook een aantal klachten om na te gaan wat de exacte oorzaak ervan is.

KLACHTEN

Met behulp van de enquête is het mogelijk de klachten te inventariseren. Daarna bepaalt men of de klachten bij de verschillende verwarmingssystemen optreden of dat dit hoofdzakelijk geschiedt bij vloerverwarming vanwege de traagheid van het systeem, luchtverwarming of radiatoren/convectoren. Het gaat daarbij om allerlei soorten klachten: na afkoeling duurt het veel te lang voor de woning weer opgewarmd is, de gewenste temperatuur wordt niet

gehaald, de comfortbevinding is onvoldoende of tochtklachten en koudeval.

RESPONS

Graag ontvangen wij een zo groot mogelijke respons op deze enquête. Indien u geen enquête ontvangen heeft en wel aan de enquête wilt deelnemen, kunt u deze downloaden van de ISSO-site (www.isso.nl) en aan ons mailen: h.v.weele@isso.nl, faxen: 010-213 03 84 of opsturen: ISSO, Postbus 1819, 3000 BV Rotterdam.

Nadere inlichtingen: ir. A.M. van Weele, telefoon 010 2065961, e-mail h.v.weele@isso.nl

Jaap Hogeling (ISSO) spreekt op LTV-Dag

Op donderdag 4 december vindt in Groningen de nationale LTV-Dag plaats. Van 11 uur 's ochtends tot 3 uur 's middags worden tal van actuele onderwerpen en ontwikkelingen op het gebied van Lage Temperatuur Verwarming behandeld. Ook worden er projecten uit de praktijk toegelicht. Een van de sprekers tijdens deze dag is ir. Jaap Hogeling, directeur van ISSO.

In de pauzes van deze LTV Dag kunnen de bezoekers op een informatiemarkt rondlopen. Deelname aan deze LTV-

Dag is kosteloos. De bijeenkomst vindt plaats in het Gasunie-gebouw in Groningen en is een initiatief van de Stichting Lage Temperatuur Verwarming, Gasunie, MarktMonitor, Stichting HR Ventilatie en Stichting EPK. Naast Hogeling zullen onder meer vertegenwoordigers van het ministerie van VROM, Stichting Energie Prestatie Keur, Gasunie, Stichting Marktmonitor, Technische Commissie Stichting HR Ventilatie en de Stichting Lage Temperatuur Verwarming spreken. Aanmelden kan bij de Stichting Lage Temperatuur Verwarming, telefoon 0180 462222 of via www.stichtinglvtv.nl.

Herziening ISSO-publicatie 54 'Energie Diagnose Referentie (EDR)'

Sinds mei is er een herziene versie van ISSO-publicatie 54 'Energie Diagnose Referentie (EDR)' op de markt. Met de EDR is het mogelijk om energiegebruik-berekeningen te beoordelen op het toepassingsgebied van de berekeningsmethode, de volledigheid van de berekeningsmethode en de betrouwbaarheid van de rekenresultaten.

De eerste versie van de EDR verscheen in 2000. Deze versie beperkte zich tot de gebouwfuncties kantoren, horeca, sport en eengezinswoningen. Er werd bij deze eerste opzet geen rekening gehouden met het verschil tussen 'algemene berekeningsmethoden' en 'toegespitste methoden'. De algemene methoden hebben door hun gedetailleerde fysische modellering een breed toepassingsgebied, dit in tegenstelling tot de vereenvoudigde toegespitste methoden die meestal maar voor een gebouwcategorie toepasbaar zijn. Een ander belangrijk aspect in de eerste versie is dat de installatietechnische testen slechts globaal uitgewerkt waren.

NIEUWE VERSIE

Als ISSO op de oude voet was doorgaan, zouden we voor elke gebouwcategorie een groot aantal testen met betrekking tot klimaat, tapwater- en verlichtingsinstallatie moeten ontwikkelen. In 2001 is er daarom een plan van aanpak voor het vervolg van de EDR opgesteld. De nieuwe versie van de EDR, die in mei 2003 verscheen, is het resultaat. In de nieuwe versie zijn de testen, toepasbaar voor alle of meerdere gebouwcategorieën, ondergebracht bij de algemene testen. Dit geldt voor de testen voor klimaat, tapwater en verlichtingsinstallatie. Alleen de testen die van belang zijn voor een specifieke gebouwcategorie zijn apart opgenomen bij de desbetreffende gebouwcategorie.

VEREENVOUDIGING

Voor algemene methoden kan men nu volstaan met de testen die bij de algemene testen zijn geformuleerd. Wil een gebruiker een toegespitste methoden

hanteren dan moet hij of zij een beperkt aantal algemene testen uitvoeren én de specifieke testen die bij de desbetreffende gebouwcategorie - waarvoor de toegespitste methode is afgeleid - zijn opgenomen. Ook zijn er testcases ontwikkeld voor financiële modulen, waarmee men de terugverdientijd van energiebesparende maatregelen kan berekenen. Ook zijn in deze nieuwe versie de installatietechnische testcases en het aantal gebouwcategorieën waarvoor de EDR van toepassing is, sterk uitgebreid. Inmiddels is ook de BRL 9501, een nationale beoordelingsrichtlijn voor het KOMO-attest voor 'Methoden voor het berekenen van het energiegebruik van gebouwen en de financiële gevolgen van energiebesparingsmaatregelen op basis van de EDR' aangepast en van kracht.

Meer informatie is verkrijgbaar bij ing. C.A.M. Arkesteijn, telefoon 010-2065968 of k.arkesteijn@isso.nl.

KENNIS OP INTERNET
www.isso.nl

Alle installatievoorschriften op een rij ISSO/Uneto-VNI-richtlijn 30.4 Warmteterugwinning uit douchewater

Warmteterugwinning uit douchewater levert een aanzienlijke energiebesparing op. Inmiddels biedt een aantal fabrikanten producten voor deze toepassing aan. Daarom is er behoefte aan een aparte richtlijn met een aantal installatievoorschriften voor bouwbedrijven, installateurs en andere betrokkenen. Sinds kort is de ISSO/Uneto-VNI-richtlijn 30.4 Warmteterugwinning uit douchewater gereed. TNO-MEP heeft in opdracht van Novem de installatievoorschriften geformuleerd.

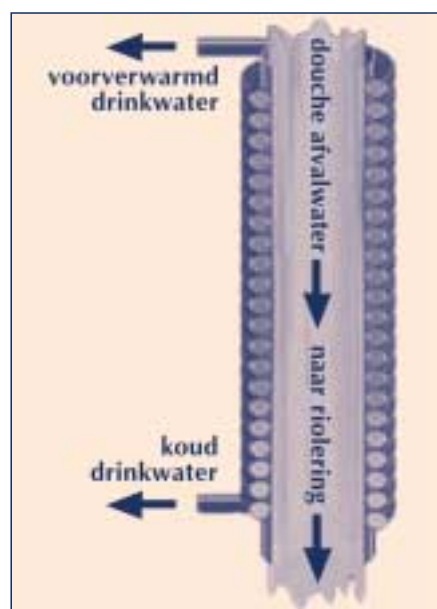

Prototype van een wtw voor douchewater.

INHOUD

In de richtlijn vindt u specifieke voorschriften op het gebied van legionella-preventie, materiaalgebruik, montage, beveiligingen, regelbaarheid van de douchewatertemperatuur en onderhoud. Verder staat aangegeven welke normen en richtlijnen van toepassing zijn en wat het toepassingsgebied is van warmtete-

rugwinning uit douchewater. Ten slotte vindt u een toelichting op het werkingsprincipe en de daarbij geldende begrippen en definities. Bij het formuleren van deze voorschriften zijn organisaties zoals Uneto-VNI, KIWA, Gastec, Novem en de fabrikanten zelf betrokken geweest. De door TNO-MEP opgestelde voorschriften zijn vrijwel integraal overgenomen in ISSO/Uneto-VNI richtlijn 30.4.

Een doorsnede van de warmtewisselaar die warmteterugwinning uit douchewater mogelijk maakt.

BESTELLEN

ISSO/Uneto-VNI richtlijn 30-4 kost € 35,- inclusief BTW en verzendkosten. U kunt de publicatie bestellen bij ISSO, Postbus 1819, 3000 BV Rotterdam, per fax 010-2130384, per e-mail isso@isso.nl en via de website www.isso.nl.

Voor meer inhoudelijke informatie kunt u terecht bij ing. O.W.W. Nuijten, telefoon 010 2065963, e-mail o.nuijten@isso.nl.

Levensloopbestendige Woninginstallaties

ISSO is onlangs gestart om een publicatie 'Levensloopbestendige Woninginstallaties' te realiseren. Hierbij is de bestaande Uneto-VNI-uitgave Levensloopbestendig Wonen gebruikt als vertrekpunt. Om terugkoppeling te krijgen op deze uitgave en daarnaast nieuwe ideeën te vormen en aan te scherpen, heeft ISSO een tweetal klankbordbijeenkomsten georganiseerd.

Tijdens de bijeenkomsten is van gedachten gewisseld met installateurs, domotica adviseurs, systeemintegrators en verschillende overkoepelende bouw- en consumentenorganisaties. De bijeenkomsten hebben een veelheid aan informatie en ideeën opgeleverd waarmee ISSO de bestaande uitgave kan aanpassen en uitbreiden.

BREED VAN OPZET

De nieuwe publicatie is breed van opzet. Zowel Elektrotechniek & ICT, Klimaattechniek als Sanitaire techniek voor de levensloopbestendige woning krijgen aandacht. Deze gewijzigde opzet is eveneens besproken in de klankbordbijeenkomsten. De nieuwe ISSO-publicatie verschijnt eind dit jaar en geeft inzicht in hoe men met behulp van technische ondersteuning een woning levensloopbestendig kan maken. De nieuwe publicatie is bestemd voor zowel de diverse branche- en consumentenorganisaties binnen de bouwsector als de geïnteresseerde opdrachtgevers.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met ir. G.G. van Dijk, telefoon 010 2065947, e-mail g.v.dijk@isso.nl.

Presentatie voor vereniging Huis en Klimaat

Op 9 september gaf ISSO een presentatie voor de leden van de vereniging Huis en Klimaat. Tijdens deze presentatie stond ISSO's rol binnen de installatiesector centraal. Ook de raakvlakken die er zijn met de vereniging Huis en Klimaat kwamen aan de orde.

ISSO heeft met de vereniging Huis en Klimaat afgesproken dat het gaat kijken op welke gebieden beide partijen kunnen samenwerken en elkaar kunnen versterken. De voornaamste doelstelling van de vereniging Huis en Klimaat is kennisoverdracht naar de consument of de gebouwenbeheerder. Meer hierover vindt u op de website www.huisenklimaat.nl.

ISSO-publicatie 62 is verkrijgbaar:

'Kwaliteitseisen gebalanceerde ventilatie in woningen'

De ISSO-publicatie 62 'Kwaliteitseisen gebalanceerde ventilatie in woningen' is onlangs verschenen. Deze publicatie geeft een eenduidig pakket van ontwerp-technische kwaliteitseisen voor goed functionerende ventilatie-installaties in woningen en woongebouwen. Het pakket is niet alleen van toepassing voor ventilatie-installaties die werken met mechanische toevoer van ventilatielucht maar ook voor systemen met vraaggestuurde ventilatie.

Voorheen fungeerde infiltratie als 'noodvoorziening' voor een minimum ventilatieniveau. Het Bouwbesluit stelt eisen aan de luchtdichtheid waardoor de hoeveelheid infiltratie sterk vermindert. Voor een (moderne) luchtdichte eengezinswoning bedraagt de luchtinfiltratie slechts één derde van de ventilatiehoeveelheid die nodig is om een aanvaardbaar binnenmilieu te realiseren. Dit vergroot de noodzaak om scherper te letten op de prestaties van de ventilatievoorzieningen.

BEPERKEN ENERGIEVERBRUIK

Het energiegebruik als gevolg van bewuste ventilatie kan men beperken door verbetering van de regelbaarheid van de volumestroom. Wel moet tenminste de minimaal noodzakelijke toevoer van verse lucht uit het oogpunt van gezondheid, hygiëne en vocht gewaarborgd blijven. Daarnaast kan men het energiegebruik verminderen met het terugwinnen van warmte uit de af te voeren binnenlucht. Bij warmteterugwinning wordt een deel van de energie die nodig is om de toevoerlucht voor te verwarmen geleverd door de afvoerlucht. Met warmteterugwinning is het daarom eenvoudig om ventilatielucht tochtvrij toe te voeren.

KEUZES

De kwaliteit van het binnenmilieu in relatie tot een zo laag mogelijk energiegebruik staat centraal. Samen met het Garantie Instituut Woningbouw (GIW), de Stichting Woningborg, de Vereniging Eigen Huis (VEH) en de Stichting HR-ventilatie is de aanbod- en vraagspecificatie voor ventilatiesystemen met warmteterugwinning uitgewerkt. Hierdoor is een pakket van minimale eisen ontstaan, conform het Bouwbesluit, plus aanvullende eisen die ISSO

en de eerdergenoemde organisaties opgesteld hebben. Marktpartijen kunnen echter ook een 'pluspakket' kiezen dat een nog beter comfort en kwaliteitsniveau garandeert. Met ISSO-publicatie 62 zijn die keuzes gemakkelijk uit te werken en te specificeren. De hiervoor ontwikkelde specificatiebladen passen binnen de MKK-structuur.

PUBLICATIE 61, 62 EN BRL 6002

Voor het voortbrengingsproces van ventilatie-installaties is, eveneens in de MKK-structuur, ISSO-publicatie 61 'Kwaliteitseisen ventilatiesystemen woningen' ontwikkeld. ISSO-publicatie 61 en 62 zijn nodig om tot een goed onderbouwde ventilatiesysteemkeuze en een goed ontwerp, uitvoering en oplevering te komen. Installatiebedrijven die zich op deze markt willen profileren, kunnen gebruik maken van de certificatie volgens de BRL 6002 "Ventilatiesystemen voor woningen". Meer informatie hierover vindt u op www.stichtingkbi.nl. De nieuwe publicatie 62 kost € 150,00 inclusief BTW en verzendkosten. U kunt hem bestellen bij ISSO, Postbus 1819, 3000 BV Rotterdam, of per fax 010-2130384 of per e-mail isso@isso.nl en via de website www.isso.nl.

Het ISSO-jaarboek 2003/2004 is uit

Wat, wie, waar is ISSO?

De kleur is blauw, de inhoud zoals altijd ISSO-oranje. Deze nieuwe uitgave van het jaarboek is onmisbaar voor allen die willen weten waar ISSO voor staat en op zoek zijn naar nieuwe initiatieven in de installatietechniek.

ISSO bruist en dat komt, naast een volledig overzicht van alle lopende projecten en ISSO-publicaties, onder meer tot uiting in het Rondetafelgesprek met ditmaal als actueel thema de EPD, de nieu-

we Europese energierichtlijn. Verder uitgebreid aandacht voor het meest recente vakgebied van ISSO, de elektrotechniek.

DRUKBEZOCHT

Het enorme belang van een juiste kennisoverdracht komt in deze moderne tijd, waarbij het vooral draait om snel en veel produceren, steeds meer tot uiting. ISSO zet dit praktisch om naar instructiebijeenkomsten. Het Jaarboek doet ver-

slag van de afgelopen jaar drukbezochte bijeenkomsten voor de NTR 3216 en de ISSO-publicaties 53 en 57. Als lezer van de ISSO Info krijgt u het Jaarboek 2003-2004 gratis toegestuurd. Een exemplaar voor uw collega nodig? Neem dan contact op met ISSO.

Voor nadere informatie ISSO, P.P.H. 't Lam, telefoon 010 2065964, e-mail p.t.lam@isso.nl

ISSO-publicatie 69 bevat model voor klimaatinstallaties.

ISSO-publicatie 69 bevat een model voor de beschrijving van de werking van een klimaatinstallatie. Dit Model voor Functioneel Ontwerp is een methode waarmee de werktuigkundig ontwerper vastlegt op welke wijze de klimaatinstallatie moet functioneren. Met deze gegevens realiseert de automatiseerder in samenwerking met de werktuigkundig ontwerper de automatisering van de klimaatinstallatie.

Het realiseren van een klimaatinstallatie gaat nog lang niet altijd vlekkeloos. Zeker het automatisch laten functioneren is niet eenvoudig en leidt in veel gevallen tot problemen. Zowel tijdens de bouw maar ook daarna blijkt met regelmaat dat installaties niet voldoen aan de verwachte functionaliteiten. Een belangrijke reden voor deze problemen is dat er onvoldoende afspraken zijn over de gegevens die de werktuigkundig ontwerper moet vastleggen en daarna doorgeven aan de automatiseerder. Deze ontwerpt op basis hiervan de automatiseringsinstallatie. ISSO-publicatie 69

biedt mogelijkheden om bovengenoemde problemen te voorkomen.

ZES AUTOMATISERINGSFUNCTIES

Door te werken met het Model voor Functioneel Ontwerp dient de werktuigkundig ontwerper bij elke stap na te denken over automatisering van het proces. Het is daarom meer dan alleen de grootte van de luchtverwarmer bepalen. Om het denkproces over automatiseren concreet te maken, definieert ISSO-publicatie 69 zes automatiseringsfuncties. Die moet men stapsgewijs invullen als men een component of installatiedeel aan de installatie toevoegt. Om het werken met het Model voor Functioneel Ontwerp te vergemakkelijken, is in de publicatie een uitgewerkt voorbeeld toegevoegd dat als leidraad kan dienen.

ISSO-publicatie 69 is te bestellen bij ISSO, Postbus 1819, 3000 BV Rotterdam, of per fax 010-2130384 of per e-mail isso@isso.nl en via de website www.isso.nl.

Voor inhoudelijke informatie: ing. J.C. Aerts, telefoon 010 2065962, e-mail j.aerts@isso.nl

Goed overzicht in ISSO/Uneto-VNI-richtlijn 30.5

LegionellaCode Woninginstallaties verlaagt besmettingsrisico

Staatssecretaris Van Geel van VROM heeft op woensdag 24 september het eerste exemplaar van de LegionellaCode voor Woninginstallaties in ontvangst genomen. Hij kreeg het naslagwerk uit handen van algemeen directeur Titia Siertsema van ondernemersorganisatie Uneto-VNI. Dat gebeurde tijdens het congres 'Een Veilige Omgeving', dat Uneto-VNI in Den Haag had georganiseerd.

Staatssecretaris Van Geel neemt het eerste exemplaar van de Legionellacode Woninginstallaties in ontvangst.

Uit onderzoek blijkt dat de legionella-bacterie ook in de waterleidingen van woningen regelmatig aanwezig is. Met name in de warme zomermaanden waarbij in de vakantie het water langdurig stilstaat, is de kans op legionellagroei groot. Uneto-VNI heeft daarom het initiatief genomen om een richtlijn te ontwikkelen voor installateurs én bewoners. Deze richtlijn heeft de naam 'LegionellaCode' gekregen. De LegionellaCode heeft als doel de woonomgeving op korte termijn veiliger maken.

GEBRUIKSINSTRUCTIE

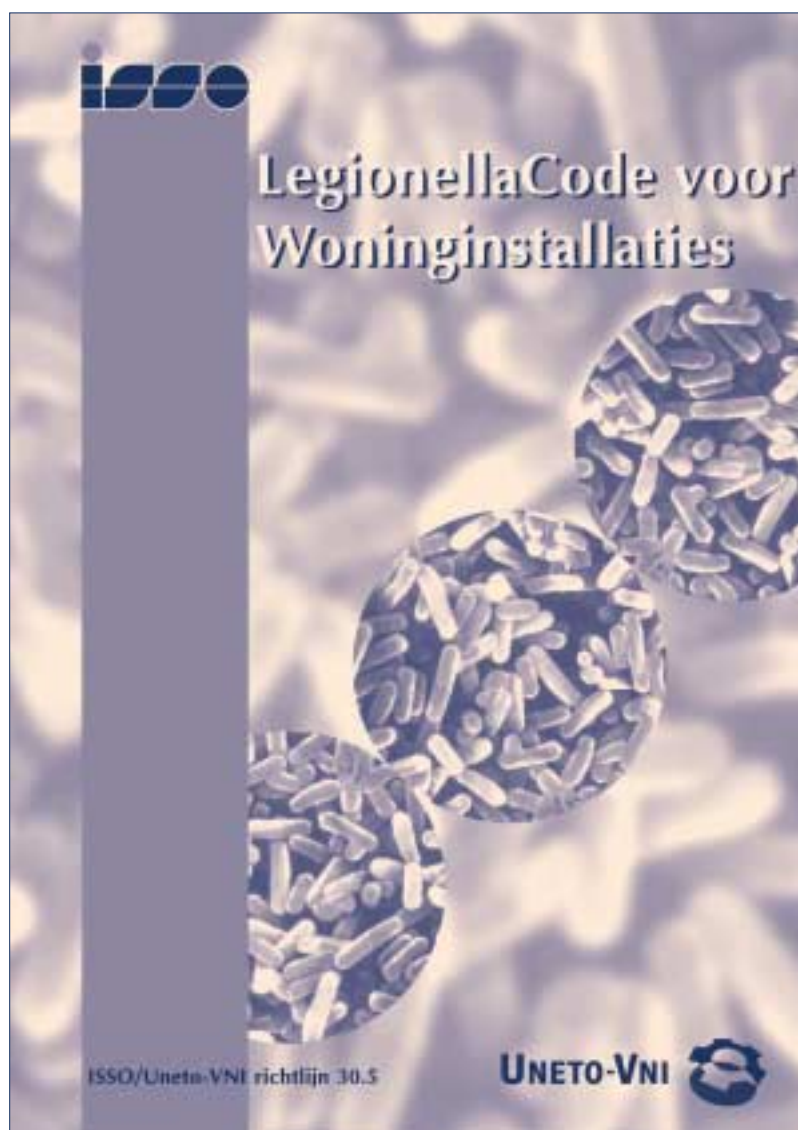
ISSO geeft de LegionellaCode uit als ISSO/Uneto-VNI-richtlijn 30.5. In deze uitgave zijn op zeer korte en bondige wijze de richtlijnen voor de installateurs geformuleerd onder een 16-tal Codes. Daarnaast is een gebruiksinstructie

opgenomen voor de bewoners. Deze zou in elke woning permanent aanwezig moeten zijn, bijvoorbeeld in de meterkast. ISSO vervaardigt daarom de gebruiksinstructie in de vorm van een handige kaart op A4-format.

BESTELLEN

ISSO/Uneto-VNI-richtlijn 30-5 LegionellaCode Woninginstallaties kost € 35,- inclusief BTW en verzendkosten. De gebruiksinstructiekaarten kosten € 12,- per verpakking van 10 stuks. U kunt beide bestellen bij ISSO, Postbus 1819, 3000 BV Rotterdam, of per fax 010-2130384 of per e-mail isso@isso.nl en via de website www.isso.nl.

Voor meer inhoudelijke informatie kunt u terecht bij ing. O.W.W. Nuijten, telefoon 010 2065963, e-mail o.nuijten@isso.nl.

Klaasjan van der Maas Theorie en praktijk

“Mijn naam is Klaasjan van der Maas en ik ben 21 jaar. Ik volg op dit moment de opleiding Hogere Installatie Techniek in Utrecht. Daarvoor heb ik een jaar milieukunde gestudeerd in Wageningen. In het kader van mijn opleiding loop ik stage bij ISSO in de periode 1 september 2003 tot 1 februari 2004. Ik probeer onder andere een bijdrage te leveren aan de afronding van het project 'praktijktoets optimale stook- en koellijnen in kantoorgebouwen' en ik ben bezig met het schrijven van een businessplan voor het opzetten van een helpdesk. Ik heb voor een stageplaats bij ISSO gekozen omdat ik ervan uit ga dat ik hier veel kan leren. ISSO noemt zich niet voor niets het kennisinstituut voor de installatiesector. Ook verwacht ik afwisseling van theorie en praktijk. Ik hoop hier dan ook een plezierige tijd door te maken.”

Praktijkboek Gezonde gebouwen is compleet vernieuwd

De ISSO-SBR publicatie 801, het Praktijkboek Gezonde Gebouwen is compleet vernieuwd. De uitgave is hét naslagwerk voor iedereen die meer wil weten over de effecten van het binnenmilieu op de gezondheid, het comfort en de productiviteit van gebouwgebruikers. Niet alleen woningen maar ook kantoren, scholen, ziekenhuizen, verzorgingshuizen komen aan bod.

Het bijzondere van het nieuwe Praktijkboek Gezonde Gebouwen is dat hij uit twee componenten bestaat. Het boek, of beter gezegd een verzamelband, en een website. In de verzamelband kunt u de losse cahiers plaatsen die geregeld verschijnen. De cahiers gaan steeds over een afgerond thema in het kader

Gezonde gebouwen. Als abonnee krijgt u de cahiers telkens thuis gestuurd. Maar als abonnee heeft u ook toegang tot alle informatie en functies op de website www.gezondegebouwen.nl. Een deel van de informatie is toegankelijk voor iedereen, maar de belangrijke functies zijn exclusief voor abonnees.

Hoe u abonnee wordt, en welke kosten daaraan zijn verbonden, staan in een brochure die met deze ISSO Info wordt meegestuurd. Bovendien is deze informatie, evenals algemene informatie over het Praktijkboek ook te vinden op www.gezondegebouwen.nl

Nieuwe Cahiers

In november of december 2003 verschijnen twee nieuwe cahiers voor het Praktijkboek Gezonde Gebouwen. Deze twee zijn: cahier V 2 – Voorbeeldprojecten Gezonde Kantoorgebouwen en cahier P 1 – Hygienisch ontwerp ventilatiesystemen.

De abonnees van het Praktijkboek Gezonde Gebouwen ontvangen de cahiers zonder verdere kosten toegestuurd. Andere belangstellenden kunnen deze cahiers ook los bestellen. Zij zijn verkrijgbaar bij SBR, 010 2065959 of via e-mail: verkoop@sbr.nl en ze kosten circa 35 euro per stuk.

ISSO actief in het onderwijs

De ISSO-publicaties zijn in samenwerking met de installatiesector tot stand gekomen. De door ISSO uitgegeven richtlijnen en ontwerpmethodieken worden daardoor in de installatiesector breed gedragen. Maar ook het onderwijsveld maakt gebruik van deze ISSO-publicaties voor verschillende opleidingen. Toch blijkt in de praktijk dat de ISSO-publicaties niet zijn opgezet om als lesmateriaal te dienen.

ISSO kijkt op dit moment met een aantal MBO's, HBO's en Kenteq hoe de lesmiddelen beter op de ISSO-publicaties

kunnen aansluiten. Hierdoor zouden de ISSO-publicaties nog intensiever in het onderwijs kunnen worden ingebed. Voor

de MBO-scholen is er inmiddels een projectvoorstel geformuleerd.

Voor meer informatie: ing. C.A.M. Arkesteijn, telefoon 010-2065968, e-mail kees.arkesteijn@isso.nl of ing. O.W.W. Nuijten, telefoon 010 2065963, e-mail o.nuijten@isso.nl.

Nieuw instrument voorspelt geluid door standleidingen

Het Bouwbesluit stelt eisen aan het geluidsniveau in verblijfsruimten. Daarom is het van belang de geluidsniveaus die op kunnen treden ten gevolge van technische installaties nauwkeurig te voorspellen.

In de huidige NTR 3216, Binnenriolering staan een aantal gegevens over geluidsniveaus in ruimten en leidingschachten waardoor rioleringsleidingen lopen. ISSO ontwikkelt nu een instrument waarmee geluid door standleidingen te voorspellen is.

Het geluidsniveau in de ruimten die aan leidingschachten grenzen, is echter niet zonder meer af te leiden uit de huidige beschikbare gegevens over akoestische eigenschappen van leidingmaterialen, isolatiematerialen en schachtwandmaterialen. Met name de interactie tussen de schachtwandconstructie en de standleiding in de praktijk is van grote invloed op de uitkomsten. Daarnaast is de wijze van beugelen en bevestigen aan de bouwkundige constructie van invloed. Om meer betrouwbare voorspellingen te kunnen doen is akoestisch onderzoek nodig. ISSO heeft het adviesbureau Peutz & Associates hiervoor opdracht gegeven. Naast het onderzoeksrapport dat Peutz

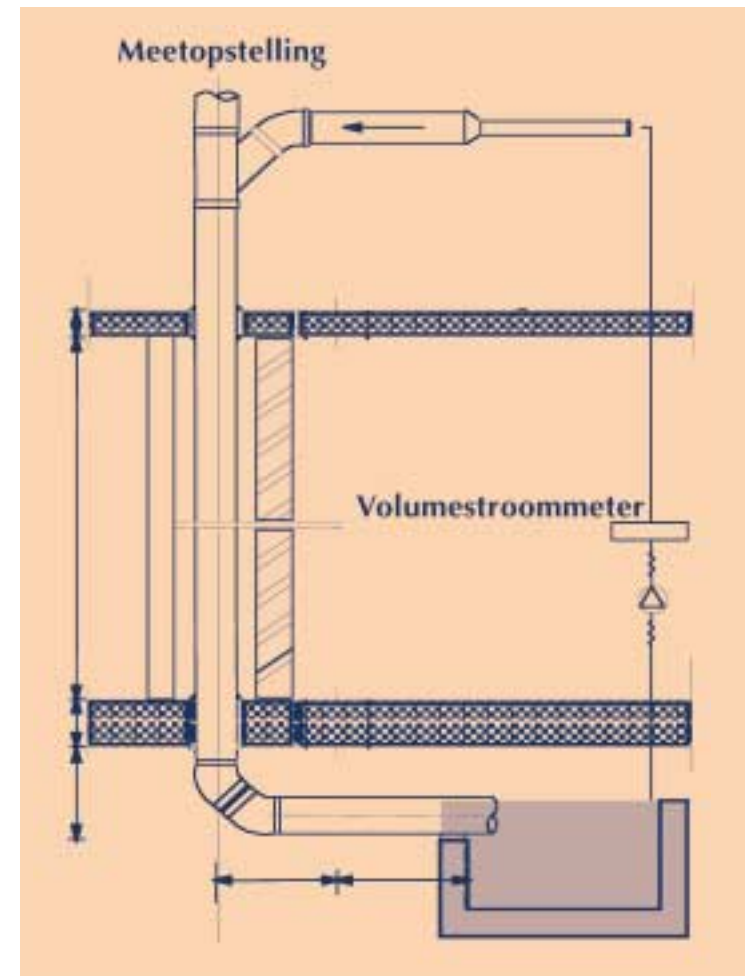
& Associates schrijft, levert het project de volgende zaken op:

- ISSO-richtlijn 'Geluid ten gevolge van binnenriolering';
- Herziening NTR-3216 'Ontwerp binnenriolering';
- Software ten behoeve van een prognose geluidsniveau buiten leidingschacht.

Het onderzoek ontvangt financiële bijdragen van:

Leidingsysteemfabrikanten: Wavin, Dyka, Geberit, Tersia; Leverancier van installatiematerialen: Walraven; NBVG (Nederlandse Branche Vereniging Gips); Uneto-VNI; ISSO.

Voor nadere informatie: ing. O.W.W. Nuijten, telefoon 010 2065963 of o.nuijten@isso.nl.

Zakboekje Kleintje Water onmisbaar hulpmiddel

Kleintje Water is een handig en compact hulpmiddel voor de installateur of leidinggevend monteur die zich bezighoudt met het adviseren en installeren van sanitair in bestaande woningbouw. De uitgave is een handleiding bij de installatie van badruimte-, keuken-, en toiletinrichtingen in bestaande woningen. Daarbij gaat het om het gehele traject: vanaf het adviseren van de klant tot en met het opleveren en het onder-

houd van de installatie.

De sanitaire techniek (letterlijk gezondheidstechniek) heeft de afgelopen decennia zowel in kwalitatieve als kwantitatieve zin een enorme vlucht genomen. Binnen dit vakgebied staan de aanvoer, het gebruik en de afvoer van water centraal. Er wordt daarmee steeds vaker een beroep gedaan op de deskundigheid en het vakmanschap van de sanitair installateur. En dat gaat veel verder dan het beheersen van handvaardigheden.

Het zakboekje geeft op een bondige en praktische wijze richtlijnen over:

- (warm)watervoorziening en energiebesparing;
- voorkomen van geluidshinder, waterslag, en lange wachttijden;
- vereenvoudigde leidingdimensionering, tapdrempel en materiaalkeuze;
- vervanging of uitbereiding van de warmtapwatervoorziening;
- legionellapreventie (voorkomen van ongewenste opwarming);
- elektriciteit en veiligheid (met name in de badruimte);
- overige voorzieningen in relatie met de sanitaire installatie;
- onderhoud en gebruik van de leidingwaterinstallatie.

ONDERSTEUNING MET SOFTWARE-TOOLS

In het zakboekje is een sterk vereenvoudigde methode opgenomen voor het bepalen van het vermogen van het warmtapwatertoestel en het selecteren van de leidingmiddellijnen. Hierbij wordt rekening gehouden met de gelijktijdigheidsklasse. Nog eenvoudiger is het met de tool 'Kleintje Dimensionering Water'. Deze tool, die is ontwikkeld door ir. Michiel van Bruggen van Ecofys, is te vinden in de toolshop op de website van ISSO. Daar staat ook een software-tool van VABI voor het controleren van de tapdrempel.

BESTELLEN

Zakboekje Kleintje Water kost € 35,- inclusief BTW en verzendkosten. U kunt de uitgave bestellen bij ISSO, Postbus 1819, 3000 BV Rotterdam, of per fax 010-2130384 of per e-mail isso@isso.nl en via de website www.isso.nl.

Voor meer inhoudelijke informatie kunt u terecht bij ing. O.W.W. Nuijten, telefoon 010 2065963, e-mail o.nuijten@isso.nl.

ISSO op Installatie Vakbeurs Hardenberg

Van 16 t/m 18 september heeft ISSO deelgenomen aan de Installatie Vakbeurs te Hardenberg. ISSO stond in het segment Onderwijs en kennisoverdracht waar het een gezamenlijke presentatie verzorgde met onder andere Uneto-VNI, Kenteq, Tutorial, FNV, ROI en ROC's. De organisatie van dit segment stond onder de bezielende leiding van het OLC. De organisatie van de beurs was tevreden

met de opkomst van ongeveer 14.000 bezoekers. Naar aanleiding van de enquête kunnen we stellen dat ook de bezoekers en exposanten te spreken waren over de vakbeurs. Meer informatie is verkrijgbaar bij P.P.H. 't Lam, telefoon 010 2065964, e-mail p.t.lam@isso.nl.

Verdere verbetering Bouwbesluit 2003 mogelijk

Door meer rekening te houden met marktwerking en de bouwpraktijk kan het Bouwbesluit 2003 verder worden geoptimaliseerd. Daarnaast zou men de voorschriften voor de gebouwen-voorraad in verhouding moeten brengen met nieuwbouwvoorschriften. Dit blijkt uit het promotieonderzoek van ir. Rien van Overveld. Hij is op 14 oktober 2003 gepromoveerd aan de TU Delft op het onderwerp 'Bouwbesluit 2003: theorie en praktijk'.

Van Overveld heeft een model ontwikkeld om de voorschriften van het Bouwbesluit te kunnen beoordelen. Het effect op de praktijk is hierbij de maatstaf. Een voorschrift is 'optimaal', als hiermee een vooraf gesteld doel, tegen zo laag mogelijke extra kosten, in de praktijk is bereikt. De promovendus doet in zijn proefschrift aanbevelingen

om het Bouwbesluit 2003 verder te ontwikkelen.

PROFIEL

Van Overveld was van 1968 tot 1979 werkzaam bij drie diensten bouw- en woningtoezicht. Van 1979 tot 1997 was Van Overveld werkzaam bij het ministerie van VROM en in die hoedanigheid zeer nauw betrokken bij de ontwikkeling van het Bouwbesluit Fase 1 en de coördinatie van het Bouwbesluit Fase 2. Zijn proefschrift is gebaseerd op kennis die bij het opstellen van het Bouwbesluit is opgedaan en op de ervaringen met het Bouwbesluit 2003 tot dusverre.

Het proefschrift is verkrijgbaar bij Sdu Uitgevers bv voor € 35,00 exclusief administratie- en verzendkosten, via www.sdu.nl/bouw of in digitale vorm bij Onderzoeksinstituut OTB, TU Delft, afdeling Voorlichting en Publiciteit, Esther Philipsen, telefoon 015 2787951 of e-mail E.Philipsen@otb.tudelft.nl.

De onderstaande bedrijven steunen ISSO door jaarlijks een sponsorbijdrage te geven waardoor ISSO het werk als onafhankelijk kennisinstituut voor de installatietechniek nog beter invulling kan geven.

KRIJGER BV

ontwikkelaar van

Bink Software

Dordrecht

Installatiebedrijf

KWEKEL

Den Bosch

VAN VENROOIJ

Installatie Techniek

Rosmalen

Sinds dit jaar begunstiger van ISSO

Een goed dak boven je hoofd, een verwarmde kamer en water uit de kraan zijn belangrijke en voor de hand liggende zaken, waarover u zich niet druk wilt maken. Deze zorg kunt u met een gerust hart uit handen geven aan de vakmensen van Van Venrooij Installatie Techniek BV. Het bedrijf dat sinds dit jaar ISSO-begunstiger is, is in 1987 opgericht door de heer J.J.M. van Venrooij. Sinds de start maakt het bedrijf een gezonde ontwikkeling door en neemt intussen met zestig medewerkers een vooraanstaande positie in binnen de installatiebranche. Met een schat aan ervaring en kennis realiseert en onderhoudt Van Venrooij Installatie Techniek op een perfecte manier. Het bedrijf uit Rosmalen is actief voor zowel kleine als grote projecten, waarbij men de complete infrastructuur voor gas, water, lucht en centrale verwarming kan realiseren en onderhouden. Naast genoemde disciplines zijn ook de aanleg en het onderhoud van sanitair en dakwerken bij Van Venrooij in goede handen.

Vanzelfsprekend kunt u rekenen op deskundig advies; voor iedere vraag zoekt men een oplossing op maat. De ontwerpers van Van Venrooij stemmen vervolgens de voorstellen tot in de kleinste details af op uw wensen. Wensen die uiteindelijk door zeer deskundige medewerkers op een verantwoorde manier worden uitgevoerd.

De klantgerichte werkwijze beschouwt Van Venrooij Installatie Techniek als een vanzelfsprekendheid. Mocht u meer informatie willen over de werkwijze van Van Venrooij Installatie Techniek, dan kunt u contact opnemen via telefoonnummer 073-5212086.

Nieuw profiel van ISSO

Tijdens de ISSO-relatiedag in januari 2004 wordt aandacht besteed aan het veranderingsproces van ISSO. Inmiddels wordt de huisstijl van ISSO gemoderniseerd. Ook ons profiel verandert en past zich aan, aan de veranderende omstandigheden in de installatiesector. Om een duidelijk beeld van onze diensten en producten naar buiten te brengen, hebben wij een nieuwe brochure over onze organisatie uitgebracht. Heeft u interesse in dit nieuwe profiel, dan kunt u hem opvragen bij Anneli Pijpers, telefoon 010 2065960 of e-mail info@isso.nl

KENNISINSTITUUT VOOR DE INSTALLATIESECTOR

Bezoekadres

Kruisplein 25
(Weenapointgebouw B)
3014 DB Rotterdam

Postadres

Postbus 1819
3000 BV Rotterdam

Tel.

010 - 206 59 69

Fax

010 - 213 03 84

E-mail

info@isso.nl

Internet

www.isso.nl

Wat is ISSO

De Stichting Instituut voor Studie en Stimulering van Onderzoek op het gebied van gebouwinstallaties (ISSO) houdt zich bezig met het identificeren van kennisvragen binnen de installatiesector, het ontsluiten en toegankelijk maken van deze kennis in de vorm van praktische ISSO-publicaties en het bevorderen van het gebruik van ISSO-publicaties als normstellende richtlijnen. Op 29 april 1974 werd ISSO opgericht door de volgende organisaties:

SAVI

Stichting
Aanbestedingsvraagstukken
Installatiesector

TVVL

Nederlandse Technische
Vereniging voor Installaties in
Gebouwen

UNETO-VNI

Ondernemersorganisatie voor de
installatiebranche en de techni-
sche detailhandel

in een later stadium traden de volgende organisaties toe:

ONRI

Organisatie van Nederlandse
Raadgevende Ingenieursbureaus

VABI

Vereniging voor Automatisering
in de Bouw en Installatietechniek